

ERZİNCAN (BELEN NAHİYESİ-ŞEMLİK KÖYÜ) AĞZI İLE
"SEFİL YAKUB" HİKÂYESİ

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY*

"Sefil Yakub" adlı bu hikâye 1974 yılında Prof. Dr. Ahmet Uysal ve Prof. Dr. Warren S. Valker tarafından derlenmiş olup, bandın orijinali Texas Tech University'de "Archive of Turkish Oral Narrative"de bulunmaktadır.

1976-1977 yıllarında misafir olarak bulunduğum Lubbock-Texas'da bu bandı dinlemiş ve transkripsiyon alfabetiyle yazıya geçirmiştım. Adı geçen arşivin dosyalarında Türkiye Türkçesi'ne çevrilmiş şekli ve İngilizce tercümesiyle birlikte bulunan bu hikâye, ağız özellikleriyle ilk defa yayınlanmaktadır.

"SEFİL YAKUB" HİKÂYESİ¹

Önce künyâmızı takdim edicez.

tortum yaylası da bahçalı, bağı,
çok günler geçirdim, garalı ağı,
bobam güllüş ahmet gül şerif oğlu
soyadıma "yıldız" demişler benim.

hasbıhâ içilse zemzem suyundan,
herkeş memnun bizim köyün huyundan,
"bilân" nâyesinin "şemlik" köyünden,
ahmet ölü şerif demişler baña.

künyâm bundan ibâretTdir. şimdi hikâyayı annadırkâna, biz hikâyanın altına bi döşşeg serériK. o da annaTmaK lazım. şöle başlâcak.

"var varanın, sür sürenin,
destursuz bağa girenin,

* Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

¹ Anlatanın:

Adı, soyadı: Şerif Yıldız
Doğum yeri ve yılı: Şemlik Köyü (Belen Nahiyesi)-Erzincan.
Mesleği: Çiftçi
Öğrenim durumu: İlkokul
Medenî hâli: Evli
Cinsiyeti: Erkek
Hikâyeyi kimden dinlediği: İhsan oğlu Murat'tan

mezatı bi iyice zopa yer.
bobası tantan, anası méhriban,
dolan fırla, én damına vur boynuna,
kütünü al azından.
endim han gapısına, aldım bir eşşeK,
burnunun üstünde keşi,
baytara gösterdim,
nuh gününden beri yaşı.
ha şurda, ha burda,
eşşâ aldırđıK gurda;
atmış tarla siliK buğday,
yidiK işdiK, garnımız doydı,
güzümüz güldü,
kefimiz (kevimiz) yerine gelmedi ağa.
eşe bacı, fatma bacı,
küllemeden godu sacı,
etdi eyledi oniki bazlamacı,
oña da yediK işdiK,
garnımız doydıK, yüzümüz güldüK,
kefimiz yerine gelmedi.
ölümüñ adı naşa,
anası sırtını gaşa (gaşı)
atmış gazan bulgur aşı,
onu da yidiğ işdiK,
garnımız doydıK, yüzümüz güldüK,
kefimiz yerine gelmedi.
burdan atđım gılncı,
halePden çıktı bir ucu,
sekizgen gartar leymun turuncu
onuñ da suyunu somurdu,
mâdemiz açıK,
kefimiz yerine gelmedi.
gaynanam hamur yôğurdu,
haçi üstüne bizim avraT,
bi olan dourdu.
sekizen çatkaK türkmen yourdu,
onu da yidiğ işdiK,
garnımız doydıK, yüzümüz güldüK,
kefimiz yerine gelmedi ağa.
burdan atđım gılncı,
halePden çıktı bir ucu,
sekizen gantar leymun turuncu,
onuñ da suyunu somurdu,
mâdemiz açığ
kefimiz yerine gelmedi ağa.
-kelölan, nerden geliyoñ?

-pambug tarlasından!
 -neye sırtın cılbaz?
 -yoksuzluğ belâsından!
 -neye bacân çemreg?
 -geriye deñiz geçmişem!
 -çoğ mu derindi?
 -kenârından seğirtmişem!
 -kelôlan, nerden geliyoñ?
 -dayım gilden!
 -altına ne serdiler?
 -terden!
 -nerde yatdın?
 -guru yerde!
 -ne boazladılar?
 -goç!
 -señ de yediñ (yediğ)?
 -heç!
 -neye bıyıñ sülüyoñ?
 -bildirçin kebabı yemişem!
 -çoğ mu yalıydı?
 -havada uçurkan görmüşem!
 bakdım bir garı,
 saçları sarı,
 garı beni êledi,
 başımı bäladı,
 ölüm dedi: ismiñi sorayım,
 bir kızım vâ saâ veréyim.
 garnına dedim: gızıyñ adı ne?
 -emine!
 êildim bakdım, ...ne;
 bi yanısaplıK samanlık,
 bi yanı tozluğ dumanlık.
 bi yanda demirçiler demir döver denginen,
 bi yanda galeyçiler gaP galeyler renginen,
 bi yanda göçmüş hacını yurdunuñ,
 çukurovanın yazısını bân bân ediyor ağa!
 garnına dedim: gızıyñ adı ne?
 - hörsüncü!
 atmış ahar saman alır,
 gabaK dama basınca.
 sekizen eşşe heybe olur,
 dudaKlarını kesince.
 garnî nenêniñ bi dibi güccüg gızı var ıdı,
 bā verdi almadım ağa.
 başınıñ yapā, gözünün çapā,
 douran dourmaz ola,

bu köpeğ olü köpê.

vaKdile iki gardaş varıdı. birinin adı yagūb, birinin adı muhammed. bunnar evlendiler, bir zaman avratların ev etê islanmaa başlayınca, diyokine:

"gardaşım, cenâbi allah bize birer zürriyeT vereceg. yarın, seniñ gızın olur da, benim ölüm olusa, sen gızı benim ôlana verecek misiñ?" hay hay dedi, neden virmem. ya benimki ôlan olu da seninki gız olusa" dedi. "ben de saña verecêm." oldu mu, oldu, tamam. bir sehaT otudular, bire gadağ şerbeT işTiler.

bu işler döne dursun, bu çocuğlar dünyaya gelmeden, sizlere ömür sefil yagub ölüyor, muhammed galıyır. ola ola oluyor muhammediñ gızı oluyor. yagubuñ olu oluyor. bobasınıñ ismini vuruyolar. sefil yagub galıyor çocūñ adı. dilde tez vahtaTda gec, bu çocuğ böyüdü meydana geldi, gızlara kerezlenmeye başladı. bir gün gızıñ birini dayrada gısdırTdırınca, gız: "terbiyesiz adam, nası sen baña söz, el atıyosuñ, senin nişannıñ durmuşkana?" deyince, "gız dedi, benim nişannım nerde? ben bilmiyom da sen nerden biliyoñ?" dedi. "sen bilmiyosan ben biliyom" dedi, "seniñ emmiyiñ gızı senin nişannıñ. ôle terbiyeni dakın." dedi. "peki dedi, ôlese ben elimi de geri çekdim, sözümü de geri aldım" dedi. eve geldi anesine dedikine: "annecim bu emminin gızı benim nişannımmış, nedeñ bu almayon bana? benim bobam yoKdu deye, bekâr mı galacam? gêt bunu isTe bal" dedise "hayır ölüm, bizim paramız yoK, pulumuz yoK, bobañ da yoğusa, emmin de bobası yerine benvereK, gız vermez sana" dedi. "sen isTemezseñ, ben emmimiñ eviniñ yolunu bilirim. isTemesini de bilirim" dedi. kaKdı emmisiniñ yanına getTi. "sêlam, alekümselam

ediylê ediK köşkerem,
 muhammed gine eşKerem"

dedi, "emmi, benim bobam yoğusa, sen varsıñ! boba (meyvazına?) bir insansın, seniñ gızıñ benim nişannımmış. aha benim evleniceg zamanım geldi, neçin vermiyoñ bunu" dedi. "he ölüm vaKdile böyle bi söz olduydu amma, gızı da görmediK, isder mi isTemez mi. isTerse verrim, isTemezse dedi zornan da versem avrad olmaz" dedi. "gıt dedi, söyle gızına. isdeyiP isdemedinden bir haber bildir baā" dedi. adamıñ veresiye gönü yog, dolandı gıvrandı geldi, "yavrum dedi, gız seni isTemiye, zornan da versem avrad olmaz." ôlan âlayārag yola düşTü, gız garşısından geldi, "ne ô emmi ölü dedi. bovam saā bi ağır lāf mı söledi, sövdü dövdü mü yoğsa seni" dedi. "hayır dedi, sen dedi benim emmi gızı olasıñ da beni isTemesin. acaba benden éyi elde éyisine mi bulanacaKsın" dedi. "hayır be emmi ölü dedi, gaş görüşüñ geldi de boş gitti? ne biliyoñ seniñ isTemedini benim" dedi. "aha dedi bobayın yandan geliyom, istedim vermiyo dedi, nolacag halımız" dedi. "adam sen de, bu da

gaygı mı dedi, sırtımızda yumurta sepedi mi var dedi. (ehtii?) garar geçer giderig sennen" dedi. "hay allahaña gurbanım emmi gızı ben de senden bu éyili bekltyodum zâten" dedi. ná zaman gideciK diye, üç beş gün bi yer gararlaştırdılar, bi gün tesPit etTiler. olan evine ayrıldı, gız evine gitTi. herkeş Kendi gendine tedêrikini gördü. vaħaT saħaT gelince olan geldi oturdu oraya, gız öteden beri mart ola gëbim sıçıradı geldi. "geldiñ mi?" "geldim!" ħadi baħalım düştüler yola.

az gëtdiler, uz gitTiler,
dere depe dümdüz gëtdiler,

epey bi müddeT gëttikden sora, yiyeceKleri içeceKleri tükendi, bi köyün üzerine geldiler "emmi ölu dedi, benim acımdan yörür ħalım galmadı. şu köyde seniñ bildiñ tanıdın yok mu? eñseK bi orada bi méħman olsaK galsaK. ħanca bir gün dâda belde gezeceiK böle" dedi. "vallâ emmi gızı bu kövde bildim yoK. zâtén köy olañ bir yeriñ, bir heyât-ihtiyarı olur, bu da ekmeg saħibi olur. sen şurada dur, ben şu köye inim heyât-ihtiyarı, muħtarıñ evini bulum, ħali eħvalımıñ añnadım eâr o adama beñzer bi şêse, seni de geli gëttürüm, mehman olu galırıK. yoK adama beñzer, insan giymatı bilmez bi şaħıssa, birez ekmeg toplar gelirim, da ilerlerig gor gideriK" dedi. gızı goydu bi çalıñın içine. olan sıçıradı endi. tasildar gelmiş muħtarıñ evine vergisini algısını toPlâıP da tasildar gidesiye vaħıT sabaħdı ölen oldu. onnar orda duradursuñ, biz gelelim gız tarafına.

bir gaç avcı geldi öteden béri, gızı çalıñın içinde yaħaladılar. aldı getdiler. "etmeñ dutmañ" dediyse gız, sözü annadamadı.

gız gëde dursun biz gelelim olana.
"eşe fatma, şoraya bi yiyeceg getirin.

şu adam sabaħdan geldi, garnı acıKda. ħalını aħvalını sormadıg." deyince, yemeg getirdiler. "ħadi ölüm buyur baħalım, bir ifTar edeK" deyince, "amca benim garnım doK, yiseyim yog" dedise de, "hele buyur gel!" deyince, olanın gözleri yaşarmaya başladı. "ne â ölüm, ħayır İşallah, başında bir ħal mı var? yitiñ var, bi düşmanıñ mı var, neden böle gözleriñ yaşardı?" dedinde, "hayır efendim, şuraya ciğeri atmışlar, köreziniñ dumanı gözüme gitdi, ondan gözüm yaşardı" deyî itiraz etdi. "ħayır ölüm ħayır" dedi, "sen dorusunu söyle ħahıT geçmeden" dedi. "dorusunu söylecesem amca dedi (edilê ediK köşkerem, muhammed gine eşKere) dedi. ben emmimin gızını aldım gaşdım!" "ê!" "üş beş günden beri dâda belde aç susuz gezmekdeyiK. şuraya gelince, yiyecemiz tükendi, gëtmeye takatımız galmadı, yanıña geldim. eyer gabil ederseñ, biz yanıña geleceyiK. biz saña ata boba derig, sen de bize evlâd deyin geçinir ħizmetini görüK, geçinir yaşar gideriK" dedi. "ħanı ya gız, nereye goydun?" dedi. "gızı daa goydum." "gel buraya dedi, terbiyesiz adam.

gız daa gonu mu? gız dediiñ bişmiş aşı beñzer, at geçse at yir, it geçse it yir, dedi. "durma git getir" dedi. getdi vardı gızın yerini boş buldu. "acaba yañlış mı aradım", o çalıyı, bu çalıyı ararkana, birez çobannar görmüş gızın gitTiini, ħaber verdiler "héy hemşerim, né arayoñ orada?" "vala hemşerim buraya bi şê sakladım, yerini boş buldum." "oraya sakladıñ çannı mıydı cansız mıydı?" "cannıydı!" "erkeK mıydı dişi mıydı?" "dişiydi!" dedi. "eşTe o gızı aldı geTdiler. bu da bi allañ işi!" dedi. "nere geTdi?". "çaķallı köyüne gëttürdüler." dedi. "peki!" geldi adam muħtarıñ yanna, "ħanı gız?" valla boba, dediñ gimî at gelmiş yemiş, it gelmiş yemiş, gız yoK "ê, nêayeT?" "çaķallı köyüne gëtmüş gız!" kimler gëttürmüş?" süleman anıñ dölleri gëttürmüş" "aħ bire ölüm ! nâpım şimdi ben seni? süleman anıñ dölleriñin zaten avrata ihtiyacı var, gızı dël düñüsü gidem. zengin bi deys deilim, para zornalı. zornan da toPuzu mopuzu alırım desem, yalan söylerim" dedi. "ê nêayeT nölacaK boba?" dedi, "artıK dedi, abayı soymanıñ zamanı geldi ölüm" dedi. "derdime derman ol da nasıl olusañ ol, aman boba" dedi. aldı soyundu bi yırtıK elbise geydi bi dedesinden galma bi şalı varmış, bi çillisi var, bi gaş da keli var. päsini pisini sildi, bi torbanıñ içine daKdı. bi de köselesine ip bäladı. alaman gundaklısını omuzuna daKdı. olanı da arKasına düştürTdü, düştüler yola.

düştüler yola, vardılar çaķallı köyünün aħarlıK buñarı derler bi yer var, bi incir var, onuñ dibinde de bi puñar var dedi "ölüm, sen bu puñarıñ başını bekle. eer kövdese, sende gözü varısa, seni isderse, yeriñi söylerim. ismiñi söylerim gelise gelir, gelmese ganadın dutuP getirici deilim!" dedi. "boba sen bulusañ dedi yerimi söyle, ismimi söyle, gelmezse ötesine garışma" dedi olan galdı orda; yörüdü oraya vardı, köye. ħacı doan derlerdi bi adam saban tasarlamış sabanan. "selam!" "alékümselam!" ô buyur baħalım aşığ! azıK mısıñ teziK misiñ, çokdan beri böle bir adam gelmiyordu" deyince, "ê, â nölacaK, kısmeTdir böle gezdireñ bazı" dedi. bi mindir atdılar oturdu, sazı çekdi, bi düzen verdi, eli gulâ atdı:

hey yâr, yâr, yâr, yâr, yâr,
hey geTtim âlar çameline furması,
yetdim ola da ala gözlüm sürmesi;
(h) öter mi ola bizim eliñ durnası,
durnalardan selâm geldi (n) eylenme éy, eylenme éy

hey yâr, yâr, yâr,
sen gitdiñ âlar çameliniñ gülleri,
öte yüzde de aşTi mı ola dalları, dalları, dalları
heç sefil yâğub şindi bekler yolları,
durnalardan da selâm geldi(ñ) eylenme éy, eylenme éy!

bunu söyleince, gız da akis kimi eviñ içindeymiş. gız bu ħadiseyi duyunca "yau aşig mı şaşig mı, bu nei bu yağub mağub buñu söüyo"

deyince, gız açıa çıkdı. "ya" dēdi aradımız acaba burada mıymış. hele dēdi bir de dēdi başga terli söyliyēK bağalım. gız onu dinniyodu, herif bi dene hazırlandı. gız yani birez öte beri alıP da boş gitmemeg̃ uçun bi talaşaya düşTü. yau dēdi, adamın işesini alıP da başımıza bir çoraP örmesin."

hey yār, yār, yār, yār,
yüce dağ başında bir ağac alma,
heyreT oldu da dalını yolma, yolma
yarin boş deil de ben eyleniP galma(yı)
durnalardan da selām geldi eylenme.

"yau dēdi bu, öte beriniñ gereklii galmadı amma, vaḥad erkenken şunuñ nerēde oldunu da söylese de şurdan ipi gırsaK gitseK" dēdi gız.

herif de dēdi "şunun yerinē söyleyim de eer yürēmde bir atar damar varsa, gözümün önünden garaltısı gırılın da fikrim raḥad etsin" dēdi:

hey, yār, yār,
néçi bülbül geldi gondı çınara,
gadir mevlām da işiñizi oñara, oñara,
hec arama da gız durma git puñara,
durnalardan da selām geldi eylenme.

nāyeT kesdi, "dāyım böle şen olasıñ altın ağa" dēdi. gız dēdi "vallā aşığıñ boğazı (boazı) gurudu türkū söyleye söyleyē. bi soug su getirim de işiñ" dēdi amma, carā gaPdinnan fırladı. vardıkına puñarıñ başına ingiliz çakmā gimin gurulmuş, mısır ḥoruzuñ gubarıb yatıyor. "allā çoK şükür dünya gözüyle bir dā seni gördümmü" deyib, carā bir daşa vurmasın mı? deh carā düşürmemiş, carānıñ en böyüġ Pölüü gulāmıñ yumşag yeri gadar galdı. gız şu çıkdı carānan.

yetivediler ordan, ḥadī baḥalım geşdi gitdiler. aşığı çıkarTdı beş on lira bāşış verdi?" "ḥadē eyvallah!" ḥadī eviñ ortasınā gıvrandinnan geldi baḥdikine ne olan var, ne gız var. carānıñ gırıġları yığılıP duruyo orda. o da önnarı tāKiP etdi. geldiler eve. olan gaġdı elini öpTü iḥtiyarıñ, gız gaġdı elini öpTü "sağ ol boba, bizi dünyada bi daa birleşdirdiñ!" deyince, dēdi "ölum, sefil yaġub dāda belde epiy gezdig̃ dēdiñ amma, bu gıznan bi muḥabbed yaPdıñ mı yapmadıñ mı?" "ḥayır boba yapmadım!" deyince "ölese dēdi ufag tefeg bi fukara kefi yapaK da bugün sizi bi gerdē geçirig, murādınıza ḥāsıl oluñ" deyip, bi gaç genc toplandı, ufag tefeg bi kef yapTılar, bunnarı birbirine gavuşdurdular. yēdiler işdiler, ḥoş nazarımıza geşdiler. siz de yēyiñ içiñ, ḥoş nazarımıza geçiñ. dāyım böle şen olasıñız. hikāyemiz burda soña erdi ağa.

METİNDE GEÇEN MAHALLİ KELİMELEER:

ağ: ak
akis kimin: aksi gibi
annadırkana: anlatırken
bā: bana
bacāñ: bacağın
bazlamac: sac ekmeġi
boazla-: kesmek, boğazlamak
bulum: bulayım
buñar, puñar, puār: pınar
caraK: testi, büyük su kabı
cılbag: çıplak
ciġeri: sigara
çemreg: çıplak; yarıya kadar
sıvanmış kol veya bacak
dāda: dağda
dayra: etek
dēl: deġil
deyis: deyyus
diyakine: diyor ki
döşseg: döşek, yatak
dünüsü: dünür, görücü
eār: eġer
ēil-: eġilmek
emmiyiñ: amcanın
eşe: Ayşe
eşşā: eşeġi
gabaK dam: (ārġo) dişilik
organı
gabil et-: kabul etmek
gaġdı: kalktı
galeyçi: kalaycı
ġarnına: Karnı nene
ġaş: kaç
gebim: gibi
gıs: kız
gızıyiñ: kızının
gimi: gibi
gonu mu: konur mu?
gönü: gönü
görüK: görürüz
görüş: görücü
gudus: kuduz

güççüġ: küçük
ḥanca bir gün: ne zamana
kadar
herkeş: herkes
inim: ineyim
kerézlen-: horozlanmak,
kendini beġenmek
keşi: kaşı (kaş+ı)
körez: sigara izmariti
leymun: limon
māde: mide
mart olā: mart ayında
doġmuş oġlak
nāpım: ne yapayım
néāyet/nāyet: nihayet
oña da: (metinde) onu da
pampug: pamuk
puār: (bkz.) buñar
seġirt-: koşmak
seḥat: saat
sotur-: emmek
soug: soġuk
şöle: şöyle
vaḥit: vakit
yitiñ: yitiġin, kaybın
zopa: sopa